

הדף היומי

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ח"

מסכת בבא מציעא - דף צ

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

עיונים על הדף

בגדר איסור משום מראית העין והפתרון בסל

פרות שדשות את התבואה לאחר ששרו אותה במים והתייבשה, או דשות בתבואה של תרומה ומעשר מותר לחסום אותן בדישה זו (ועי' מחלוקת הראשונים מדוע מותר רש"י תוס' ומאירי). אבל מחמת מראית העין, לרבנן תולה בצוואר הבהמה כלי עם תבואה מאותו המין שדשה. לרשב"י, שם בכלי כרשונים שהם מועילים יותר לבהמה. לדעת התוס' (ד"ה אמר) נראה שרשב"י ביאר את דעת רבנן ולא חלק עליהם. אבל הרא"ש נקט שיש מחלוקת. ננסה ללבן מעט בדין איסור מחמת מראית העין, ואולי בזה נרויח אף ביאור בסוגיא שלנו. בגמ' בביצה (ט) אמר רב יהודה אמר רב, כל מקום שאסרו חכמים מפני מראית העין אפי' בחדרי חדרים אסור. וצריך ללבן את שורש האיסור, מדוע אסרו חכמים גם בחדרי חדרים. הרי אין כאן איסור, מה אכפת לך אם משהו חושב שגושה עבירה?

לשון רש"י (ע"ז דף יב, א) אסרו משום מראית עין, שהרואה חושד שעובר על עבירה. כך גם ביאר רש"י במסכת שבת דף (סד, ב). וכן כנזכר ברש"י (שם בכתובות). הר"ן בביצה (דף ה' מדפי הר"ף) הביא ב' הגדרות. א. יש חשש שילמדו ממעשיו, כי האדם הרואה לא יבחין שזה דבר המותר, ויש חשש שיקל אף בדבר שאסור באמת. ב. יש לומר שרבנן באו ואסרו, גם כלפי עצמו, שהוא לא יטעה, שזה דומה לאיסור. וכן שלא יעשה אף ברשות הרבים ויאמר אין כאן אדם שיטעה.

האם אסור לשתות יין אדום כי אולי זה דם? מצד מראית העין נחשוש שזה דם? א"כ מה ההגדרה של האיסור של מראית עין מתי חוששים ומתי לא.

מבאר בעל הנתיב בינה, נפסק להלכה, מי שמעוניין לשתות דם דגים (דמ דגים מותר בשתייה, רק דם בהמה אסור). ישם בתוך כוסו קשקשים של הדג, משום מראית העין. אז ידעו שזה דגים. מאידך, למדנו שמי ששותה חלב שקדים לבן, בארוחה בשבת, צריך לשים בצלחתו שקדים, משום מראית העין. כדי שידעו שזה שקדים. מה ההבדל מדוע על אמרו לשים בכוס, כאן אמרו לשים דוגמה ליד הכוס.

הביאור שיש שני סוגים של איסור, א. דבר שהוא אסור בעצם וחד"ל הרחיבו את האיסור. דם" אסור באכילה מחמת איסור דם בהמה שהתורה אסרה. אמרו חז"ל, משום מראית עין, גם לגבי האוכל בעצמו, שלא יבא להקל במקום שבאמת אסור, תשים בתוך הכוס קשקשים. ב. משא"כ "חלב שקדים" הוא לא אסור בעצם, הוא בדיוק כמו מיץ תפוזים, רק מה, הצבע מבלבל את האנשים, זה לא קשור אליך, אלא מצד "והייתם נקיים", שלא יחשדו בו שעובר איסור, צריך לשים דוגמה, למען ידעו שזה לא חלב! וזה הביאור בדברי הר"ן, יש מראית עין משום שהוא יבא לטעות. ויש מראית העין לאחרים מצד והייתם נקיים. ואפשר שזה המכוון בדעת התוס' שם בכתובות בחילוק בין שורש האיסור מהתורה או מדרבנן ודו"ק.

כאשר נבא לבאר את הסוגיא לפנינו, ניתן לבאר כך, מעיקר הדין מותר לחסום את הבהמה שדשה בתרומה או במעשר. אלא חששו חכמים שהרואה יאמר שיש כאן "חסימה" האסורה לכן אמרו חכמים שיתלה לה אוכל על צווארה. וצריך להשכיל, מהו הסל שמניח על צוואר הבהמה, עבור מה מניח אותו. אם נאמר שסל בא להציל מפני איסור של לא תחסום, כלומר כאשר בהמה דשה בתבואה אמרה תורה "אסור לחסום" שיהיה אפשרות לבהמה לאכול, או ממה שדשה או ע"י שיתן סל על צווארה, העיקר שיהיה לה אפשרות לאכול. א"כ נמצא שהרעיון של סל לא בא לפתור "מראית עין", סל בא לפתור אף בעיה אמיתית של חסימה, ויש היתר שלא יעבור בלא תחסום ע"י שמניח סל.

או שניתן לומר, שבאופן שאסור לחסום את הבהמה סל לא מועיל. אך ורק במקום שמדין תורה מותר לחסום, ויש לנו בעיה עם האנשים שיאמרו שאדם זה חוסם, כאן אמרו משלט המבשר שאין על צוואר הבהמה.

מענה, אם סל לא מועיל כדי להיתר את האיסור של חסימה, וכל יעוד הסל הוא אך ורק במקום שאין איסור תורה של חסימה, וחששו למראית עין ואת זה בא סל לפתור, א"כ צריך להבין מדוע אמרו סל, שיניח שלט ובשר לעין כל שבתבואה הזו אין איסור חסימה כדרך שאמרו בפרק מרובה בב"ק לסמן עצי ערלה וכו'. ועוד, מה נחלקו ר"ש ורבנן (לשיטת הרא"ש) הרי יש כאן פתרון חיצוני של מראית עין, מדוע יש הבדל מה יניח בסל, האם לרבנן שיניח ממין אחר זה יותר גרוע משלט המבשר שאין כאן איסור חסימה.

אלא, מבואר בריטב"א שהסל הוא מתיר אף מפני איסור חסימה, ובכל תבואה שיש בה לאו של "לא תחסום שור בדישו", אם תולה סל בצוואר הבהמה ויש לה לאכול כפי השיעור שמבואר בגמ' לקמן, מותר.

מענה הסל לא בא לפתור בעיה חיצונית של מראית העין, הוא בעיקרו בא אף לפתור את האיסור של חסימה. אלא בתבואה של תרומה ומעשר אין איסור של לא תחסום, אך יש בעיה של מראית העין, אמרו חז"ל תפתור בעיה זו ע"י דבר

שבאמת אף יכול להיתר את האיסור ואנשים לא יטעו. וכאן נחלקו (לשיטת הרא"ש) רבנן ור"ש, לדעת רבנן המתיר של מראית העין צריך להיות בהגדרות של והייתם נקיים שלא יחשדו בו שעובר איסור, ולכן מניח בסל בדיוק מאותו המין, וכביכול יש כאן איסור של לא תחסום ובא להיתר. ולדעת ר"ש, יכול לשים בסל אף ממין אחר, כיון שכלפי האמת אין כאן איסור, רק חששו שמא האדם עצמו יבא להקל במקומות אחרים, אבל כאשר שם כלי על צוואר הבהמה כבר יש לו הבדל, ולא יקל בשאר דברים.

סיכום הדף

נושא היום: לא תחסום בבהמה. ע"י נוכרי

פרות שדשות את התבואה לאחר ששרו אותה במים והתייבשה, **אז** דשות בתבואה של תרומה ומעשר (כפי שמבאר הגמ' בהמשך מדובר שהקדים והפריש בעוד שהתבואה הייתה בקמתה. ועי' תוד"ה והיכי שתמהו מדוע הגמ' מבאר רק בהמשך) **מותר** לחסום אותן בדישה זו (לרש"י משום שנגמרה מלאכתן. ועי' תוס' ומאירי). **מחמת מראית העין, לרבנן** תולה בצוואר הבהמה כלי עם תבואה מאותו המין שדשה. **לרשב"י**, שם בכלי כרשונים שהם מועילים יותר לבהמה (עי' תוד"ה אמר, בהמשך הסוגיא, אם חלק על רבנן). **אמנם למדנו** בברייתא שעובר על איסור לא תחסום בתבואה של תרומה ומעשר, **ביארה הגמ'**, שבתרומה אין איסור לא תחסום, ובברייתא מדובר בגידולי תרומה (תבואה של תרומה שנזרעה שוב) שיש בזה איסור לא תחסום. **ובמעשר** לא שייך לחלק בין מעשר לגידולי מעשר, **כיון** שלמדנו בגידולי מעשר הם חלוקין ולא צריך הלכה מיוחדת שעובר בלא תחסום. **אלא החילוק** בין מעשר ראשון שאסור לחסום כיון שמותר לזרים. ואילו **במעשר שני** מחוץ לירושלים אסור באכילה ומותר לחסום. **וני"א** שמדובר במעשר שני **לשיטת ר"מ** ממון גבוה מותר לחסום. **ולשיטת רבי יהודה** מעשר שני ממון הדיוט אסור לחסום. **ואמנם** כדי להיתר מעשר באכילה צריך להכניסו לפניו מן החומות, **מבאר הגמ'** שמדובר שדש לפניו מחמת בית פאני. **וני"א** במעשר **ודאי** מותר לחסום. **בדמאי** אסור לחסום. וא"כ אף לגבי תרומה ניתן לחלק בין ודאי לדמאי. **אך דנה הגמ'** מה שייך לומר "תרומה של דמאי" הרי כפי המבואר בתרומה אף עמי הארצות הקפידו וזו על דמאי רק במעשר. **אלא החילוק** בין תרומת מעשר (הלוי נותן תרומת מעשר, מהמעשר שקיבל) לתרומת מעשר דמאי שיש בו איסור לחסום.

שאלו את רב ששת, בהמה שאכילת חטים מזיק לה, האם מותר לחסומה, צדדי הספק אם מחמת מעלת הבהמה, כאן שמזיק לא מחוייב, אך מחמת צערה שרואה את האוכל ולא אוכלת, א"כ יהיה אסור לחסום. **הוכיח רב ששת** ממה שאמר רשב"י שנותן לה כרשניים, שלמעלתה, וכאן שמזיק יכול לחסום.

הסתפקו האם יכול לומר לנוכרי שידוש ויחסום, צדדי הספק האם איסור אמירה לנוכרי שבות זה דווקא באיסורי סקילה כשבת, או אף על איסור לאו. **א**. למדנו נוכרי הדש בפרתו של ישראל אינו עובר על לא תחסום. אבל מבואר שלכתחילה אסור. **דוחה הגמ'** שאין ראייה שאפשר ומותר, רק נכתב לשון "אינו עובר" בסגנון של הרישא שיהודי עובר. **ב**. שלחו לאביו של שמואל, **מה דין שוורים שסירסו אותם גוים**, בכה"ג שהגויים שידועים שיש לישראל אסור לסרס את השוורים, לכן גנבו שוורים של ישראל ומסרסם אותם כדי שיעילו להרישה יותר. **ואמר אביו של שמואל** כיון שיש כאן הערמה ימכור ולא ישתמש בשוורים. **מוכח** שיש איסור אמירה לנוכרי גם באיסור לאו. **דוחה הגמ'** ביאר ר"פ שבני ארץ ישראל סברו כדברי רב חזקיה שאף בני נח מצווין שלא לסרס בעלי חיים ואל"כ יש לישראל איסור על לפני עוור. **בדין אותם שוורים, לרבא** ימכור לשחיטה ולא ינהיג הישראל מהסירוס. **משל אביו של שמואל** די שקנסו כדי התמירה, ויוכל למכור אף להרישה. **אומרת הגמ'** שמותר למכור לבנו הגדול שזה נחשב כמו שאדם אחר קנה, לבנו הקטן, **רב אחי** אסר. **ורב אשי** היתר. **מרימר ומר זוטרא**, או שני חסידים אחרים החליפו ביניהם שוורים שסורסו להם.

אם הניח קוק בפה הבהמה זה ודאי חסימה, **הסתפק רמי בר חמא** האם חייב להוציא קוק שהיה לה. **אם הושיב אריה** בכוונה כדי שלא תאכל, הרי זה חסימה. אבל אם **היה** שם אריה יש לדון האם צריך להזיזו. **מה דתין** עם בנה היה בחוץ ולכן לא אוכלת, **היתנה צמאה** ולכן לא אוכלת, **פרס** על התבואה מחצלת שלא רואה את התבואה. **מביאה הגמ' ברייתא לפשוט**, ורשאי בעל הפרה להרעית את הפרה כדי התמירה, ויוכל למכור אף להרישה. **אומרת הגמ'** שמותר למכור לבנו הגדול שזה נחשב כמו שאדם אחר קנה, לבנו הקטן, **רב אחי** אסר. **ורב אשי** היתר. **מרימר ומר זוטרא**, או שני חסידים אחרים החליפו ביניהם שוורים שסורסו להם.

שאל רבי יונתן את רבי סימאי, אם חסם את הבהמה קודם הדישה האם עתה חייב להיריד את החסימה. **הוכיח** לו מאיסור שתיית יין לכהן, שאין האיסור לשתות במקדש אלא לא לבא שתיי לבית המקדש, **ה"ה** שלא תהא הבהמה חסומה בדישה, ואם חסם מקודם יעבור בלא. **מוכיחה הגמ'** ממה שלמדנו שאדם שחסם, או חיבר ביחד כלאיים פטור ממלקות, והעובד בפועל חייב.

צעק על הבהמה ולכן לא אכלה. **או** הנהיג כלאי בהמה ע"י צעקתו, **לריו"ח** חייב מלקות, עקימת שפתיו מוגדרת למעשה. **לר"ל** פטור, קול אין בו מעשה. **שאלה הגמ'** על ר"ל, שמבואר שבאיסור להמיר קדושת בהמה על בהמה אחרת, אם המיר חלה ההמרה ולוקה, ולר"ל הרי אינו לוקה על דיבור. **ביאר ר"ל** שזה לשיטת רבי יהודה שלוקים על לאו שאין בו מעשה. **אך התנא סבר** כמותו רק בהלכה זו, ולא בדין יורש שמבואר שחלה המרתו, ואילו רבי יהודה סבר שאין יורש בכלל.